

ברכת המזון - מצוות הזימון

מקור מצוות הזימון

שנו חכמים בלשון המשנה (ברכות מה א): "שלשה שאכלו כאחת חייבין לזמן", ומשמעות המילה 'זימון' היא הצטרפות לאמירת הברכה יחדיו (רש"י שם).

את מקורה של הלכה זו למדו חכמים (גמרא שם) מלשון הפסוק (תהלים לד): "גְּדְלוּ לַה' אֱתֵי גִדְלוֹמָה שְׁמוֹ יְחַדְדוּ, שִׁמְשַׁמְעוֹתוֹ: הַמְבָרֵךְ אוֹמֵר לַשְׂנִיִּים הַמְסוּבִים עִמּוֹ - הַצֶּטְרַפּוּ עִמּוֹ, וַיְחַדְדוּ נַגְדֵל וְנוֹרָמָה אֵת שֵׁם ה' בְּאֵמִירַת הַבְּרִכָּה. וּמִלְשׁוֹן 'גְּדְלוּ לַה' אֱתֵי" מִשְׁמַע שֶׁהַמְבָרֵךְ אוֹמֵר כֵּךְ לַשְׂנִיִּים שֶׁעִמּוֹ (רש"י שם).

יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד..."

נברך שאכלנו משלו

לאור האמור פסק השולחן ערוך הלכה למעשה (אורח קצב א הראה משגיב שם) כי שלוש אנשים שאכלו יחדיו פת חייבים להצטרף יחדיו לברכת המזון. ועיקרה של מצווה זו נעשית באופן שאחד מהם אומר לחבריו: "נברך שאכלנו משלך". ואם הם עשרה או יותר, מוסיף המברך ואומר "נברך לאלוקינו...", והעונים אומרים "ברוך [אלוקינו] שאכלנו משלו ובטובו חיינו".

אף המברך צריך לענות אחר העונים: "ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו". בטעם הדבר כתב הט"ו (קצב ב) בשם המהרש"ל שהוא כדי שלא ישתמע שהעונים כיוונו עליו - בעל הבית - באומרו: "ובטובו חיינו".

מנהג נוסף הביא במגן אברהם (אורח קצב א) בשם הש"ה, שיש לענות אמן אחר שמסיים המברך 'ובטובו חיינו'. וכתב שכך נוטה דעתו, אך המשנה ברורה (שם סי"ד ז) כתב שלמעשה נהגו שלא לענות כן.

הזמנה לזימון

כאמור, עיקר ברכת הזימון נעשית באמירת 'נברך לאלוקינו' וכן, ובעניית השומעים: 'ברוך אלוקינו' וכן. אך למעשה מנהגו להקדים לכן קריאה נוספת, ומנהגים שונים נהגו בכך בקהילות ישראל:

בקהילות פולין נהגו להקדים ולומר בשפת האידיש: 'רבותי, מיר וועלין בענטשין'. ובספר 'שיח שרפי קודש' (היא את תמג) מביא בשם הר"י מורקא שנהגו לומר זאת בשפת האידיש, כדי להדגיש שנוסח זה אינו חלק מברכת המזון. לדעות זאת רבים מקהילות ליטא נהגו לאומרו בלשון הקודש: 'רבותי נברך'.

לקריאה זו עונים המסובים [ואף המברך חוזר אחריהם] בלשון הפסוק (תהלים קצ ב): 'יהי שם ה' מְבָרָךְ מִשְׁתָּה וְעַד עוֹלָם' (משנה ברוכה שם).

שונה הוא מנהג קהילות הספרדים אשר נהגו לומר בנוסח דלהלן: 'הב לן ונברך למלכא עילאא קדישא'. ביאר הדברים, שהמברך מבקש שיביאו לפניו את הכוס כדי שיוכל לפתוח בברכה [ב'ערוך השולחן' (קצב ב) כתב שהב לן הוא מלשון 'הבה' (כמו 'הבה נבנה לנו יערי') דהיינו הזמנה]. והעונים אומרים 'שמייס', שהוא קיצור התיבות 'ברשות שמייס', כלומר: משמים מסכימים עימנו שנברך לאלוקינו (ראה שו"ת 'רב פעלים' (ה"ד כב) 'בית יוסף' (קטז) בשם 'שבלי הלקט').

עוד הביא ברב פעלים' שם בדרך רמז, כי 'שמייס' בראשי התיבות: 'שומע' (ו) משמיע יחד מכוונים, ויש בכך רמז לשומעים שיזכרו לכוון עם המברך בברכתו.

ושבו בנים לגבולם

רבי שמחה מנכדתו, בכבוד רב, לחדול מלפקוד את ביתם, בתואנה כי חבל לו לכולות את כוחותיו החלושים בפעילות חסרת תוחלת. הן בין כך ובין כך אין הם מתכוונים לשנות את דרכם.

רבי שמחה חדל מלבוז. מאוכזב וכאוב הוא נכנס למעון קודשו של רבו, הרבי מבעלזא שליט"א, שם תינה את עצרו הגדול על כי דבריו אינם נושאים פירות, ודומה כי אף התפילות הרבות שאותן הוא נושא למען עתידם הרחוני של צאצאיו אינן פועלות את פעולתן.

הרבי הקשיב לו והבין לליבו. "עשית אתה את שלך", הרגיעו הרבי, "אורי אינו רק ניגן, הוא גם תפילותיו, וה' יתברך יעשה את שלו ובמוקדם או במוחר באורח בודאי ישיבנו למוטב".

רבי שמחה שב לביתו. את הדרך הקשה לקריית טבעון הוא חדל מלעשות, אולם את תפילותיו הזכות המשיך לשפוך בכל יום ויום. הוא לא התייאש, ובסתר לבו האמין בכל לבבו כי יום יבוא ויניח הקטן ישוב למוטב.

בשנת תש"ג, כשהוא זקן ושבוע ימים, בן קרוב למאה שנה, נפטר רבי שמחה לבית עולמו, כשהוא מותיר אחריו דור ישרים מבורך.

שנים חלפו, אורי הקטן כבר היה לאיש. זה מכבר סיים את לימודיו האקדמיים בהצלחה יתירה. הוא הוכשר כפסיכולוג ארגוני והחל לעבוד בתחום זה בחברה גדולה ומצליחה. הוא נשא לאישה את רעייתו, בת להורים מסורתיים אשר את מעט ידיעותיהם ביהדות השתדלו להעניק לילדיהם.

אצל רעייתו של אורי התבטאה עובדת יהדותה בכך שמשום מה, היא התחברה במיוחד לספר התהילים. פרקים ממנו היו שגורים בפיה, ובכל עת מצאו השתדלה להתפלל מתוכו, על אף שלא תמיד הבינה את היוצא מפיה.

שנים מספר לאחר מכן חווה ביתם טלטלה. המפעל שבו עבד אורי פשט את רגלו. בצר לו נאלץ אורי לחפש עבודה חלופית, ומטעם הדברים החל לחשוב על כיוונים אחרים לעסוק בהם.

רעייתו שמאו נישואיהם חפצה לקרב אף את בעלה אל שורשי היהדות, ניצלה את ההזדמנות לשכנעו ללכת לסמינר ללימודי יהדות. שאיפותיה לא היו בנבונה, והיא ציפתה שיתחבר אן כמעט לאמונה, לא יותר ממה שהייתה היא מחוברת בעצמה...

אורי התקשה להסכים. אולם חבריו מן העבר שזכו לעסוק מאור היהדות גויסו למסע השכנוע, ולאחר מאמצים אורי אכן השתכנע.

כמה ימים בסמינר חוללו מהפך בליבו של אורי. הוא שב לביתו בהחלטה נחושה - לשוב בתשובה שלימה.

רעייתו שהופתעה מהתהליך המהיר נותרה בתחילה מאוחר. הפעם היה זה אורי שנישא בעבורה תפילה, והישועה הגיעה ממקום בלתי צפוי; באותם ימים סיימה רעייתו את לימודיה, והיא החלה לחפש אחר מקום עבודה מתאים.

כמנהגה מימים ימימה החלה להתפלל מתוך ספר התהילים, ועד מהרה זכתה בהצעת עבודה מפתיעה. רשת חינוך ידועה העוסקת בקירוב רחוקים נוקטה לעובדת בתחום שאותו למדה. הצייעו לה תנאים מצוינים, והיא נענתה להצעה והחלה לעבוד במוסד.

דרך זו התקרבה היא אט אט לרוח המקום, ותוך זמן לא ארוך הצטרפה לבעלה בדרוכו.

תפילותיו של הסבא הגדול פעלו את פעולתן; שנים רבות לאחר שפיתחו בנו צאצאיו בית יודי כשר בישראל, ולרבי שמחה הייתה סוף סוף מנוחה כמרומים.

אין עוד מלבדו ח"ד עמ' 16

"הנה אחי ורעי... מה מאוד ראוי בודאי לומר לך בשמחת הלב מאוד. וישמח לבבו שמחה עצומה מאוד על שהבין את עצמו לברך ולהודות ויצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה, וישמח שמחה עצומה באלקותו